

॥ श्री ॥
डाकोरमां
महारुद्र महोत्सव-
यज्ञ वर्णन.

रचयिता,
नाथल नृसिंहराम पंड्या.
कपडवलुना.

नडीयाद.
“सत्यसागर” प्रेस.
संवत् १९४४—सने १८८८.

कीमत ०—०—६

સૂચના

આ પુસ્તકમાંની ‘જમણુવાર વણન’ સિવાયની સઘળી કવિતા તેજ વખતમાં પૂર્ણાહૂતીના દિવસે શાસ્ત્રિયો વિગેરેની સમક્ષ મેં વાંચી સંભળાવી હતી; પરંતુ હાલ સુધી જાહેરાતમાં નહીં પડવાનું કારણકે બીજું અવશ્યનું કામ!

આંની અસલ પ્રત ડાકોરમાંજ તે વખતમાં ગૂમ થએલી છે. પણ મારાં લખેલાં અસલ ટાંચણો હાલમાં હાથ આવવાથી પ્રસિદ્ધિમાં મૂકું છું.

“પૈસો હોયતો તે ખરચી આ યજ્ઞના પ્રસંગ પ્રમાણે પોતાની શક્તિ અનુસાર દેહતું સાર્થક કરવું; અને પૈસો ન હોયતો, બંકિતથી પણ દેહતું સાર્થક કરવું.”

કપડવાણજ

તા. ૨૧-૧-૮૮

}

લી. સેવક.

કર્તા.

॥ श्री. ॥

महारूद्र महोत्सव यज्ञ वर्णन.

आमर छंद.

समस्त जगत् रंजनं, अनीति भीति भंजनं,
भवाब्धि इंद कृतनं, पुनीत प्रेम भंजनं;
प्रभोद कारकं मनं, तुं आप ज्ञान अंजनं,
नमामि ते निरंजनं! अगाध शत्रु गंजनं.

१

शार्दूलविक्रीडित वृत्त.

श्री कैलास निवासि शंकर प्रभू, गंगे सति भस्तके,
सर्वांगे विलुती जटाधर ह्रिसे, काश्यप कथांषिके;
इन्द्राक्षामरुणे सभाधि वरुणे, शार्दूल यर्भांजरे,
कंठे नाग ललाट यंद्र-गिरज, शोभे सदा मंदिरे.

१

जने वाहन छे सदा वृषभतुं, त्रिशूल धारी हरा,
भूतादिगणु ह्ययजे निकटभां, तो प्रिय तेने भरा;
ऐवा दीन दयाल पाण जिवना, आदि अनादि पति,
साष्टांगे नमु तेहने कवनथी, वंदी कइं बिनती.

२

યજ્ઞ મંડપ શોભા વર્ણન.

દોહરા.

- વન્દિ^૩વેદ^૪ભક્તિ^૫શશિ^૧, વિક્રમ સંવત જાણુ;
 મગશિર* માસનિ પંચમી, કૃષ્ણ પક્ષ પરમાણુ. ૧
- તે દિન મહુરત આદ્યું, કરવા યજ્ઞ પુનીત;
 સમિ† છેદનનું કૃત્ય પછિ, આરંભ્યું શુભ રીત. ૨
- પોસ વદી દ્વિતિયા અને, શુભ વાસર વળિ સોમ;
 તેહ દિવસ પૂજન કરી, સરખી કીધી ભોમ. ૩
- પૂજ્યાવાદનદિક વિધિ, શંકુચ્યયન વરંદ;
 ગણુપતિ પદ વંદી પ્રથમ, કિંધ “મંડપ આનંદ.” ૪
- દ્વાદશ સ્થંભ સમારિયા,^૧ સમ ચતૂર સ્થંભ પંચ^૨;
 એક હસ્ત^૩ વસુધા^૪ વિશે, ઘાલ્યા ગતિ નહિ રંચ. ૫
- એહ વેદિ ઉપર બધે, ગોઠવિ કાટ અમૂલ્ય;
 મધ્ય ભાગ ગૂમ્મટ વડે, કરિયું શિખર તૂલ્ય. ૬
- તે મધ્યે વેદી કરી, નવમા ભાગનુ માપ;
 એક હાથ ઊંચી દિસે, શોભિત સર્વ અમાપ. ૭
- પાંચ પીઠ તેમાં કર્યાં, ચતુઃ સિમા છે ચાર;

* માગશર- † સમડાનું જુદા- ૧ બનાવ્યા- ૨ પાંચ- ૩ હા-
 થ- ૪ પૃથ્વી.

અગ્નિ કુણુમાં ગણુપતિ, ધશાન નવ ગ્રહ સાર.	૮
વાસ્તૂ સુર નૈકત્યમાં, વાળ્યે સ્નાનનું પીઠ;	
એહ ચતુરસી મધ્યમાં, મહાર્દ્ર પિઠ ઇટ.	૯
પદ્મ પત્ર ^૧ આકૃતિ દિસે, વિલોકતાં રચનાય;	
પંચ વક્ર શિવજી સહિત, બેઠાં જ્યાં ઉમયાય.	૧૦
તેહ તણી પશ્ચિમ દિશા, પૂટ એક પરિમાણ;	
અસ્વ પત્ર ^૨ આકૃતિ તણો, કીધો કુંડ પ્રમાણ.	૧૧
માપ કરચું છે તેહનું, બે ઉપર પા હસ્ત ^૩ ;	
અંગ તેહનાં કહુ હવે, સુણો તેહ થઈ સ્વસ્ત.	૧૨
કંઠ મેખલા, કર્ણિકા, યોનિ નાળને ખાત;	
કીધો હંડો વિધિ વડે, આંગળ ત્રિશને સાત ^૪ .	૧૩
નૈરત કુણુ વાસ્તૂ તણા, હોમ વિધિને કાજ;	
એક હસ્તનું ત્યાં કર્યું, સ્થાંડિલ શોભિત સાજ.	૧૪
પીત, શ્યામ, ઉદિ, કેશરી, રંગત બેજ ત્રણ સ્વેત;	
લીલી એક મળી દસે, ધ્વજ પતાકા વેત.	૧૫
તે મધ્યે મહધ્વજ દિસે, મળિ સરવે વિસ એક;	
બાંધી ઘંટા ^૫ તેહને, આંણી ઊર વિવેક.	૧૬

૧ કમળનું પત્ર- ૨ પીંપળાના પાનજેવી- ૩ સવા બે હાથ
૪ સાડત્રીશ આંગળ ૫ ઘંટડીઓ.

સ્થાપન વર્ણન.

શાદ્દલ વિક્રિડિત વૃત.

કીધું સ્થાપન આદિમાં ગણપતિ, વંદી પુરા પ્રેમથી,
વાસ્તુ દેવ પધ્ધિયિ મંડપતણું, ને દારનું નેમથી;
કુંડાગ્નિ અજ^૧આદિ દેવ અરચ્યા, જે સર્વતો ભદ્ર છે,
મધ્યે જેહ પ્રતાપિ સ્થાપન દિસે, છે લીંગ તો ભદ્ર તે ૧

વસંતતિલકા વૃતમ્.

હોમાદિ કૃત્ય સધળા, કરતા પ્રમોદે,
વિપ્રો સરસ્વતિ મદે, કષ્ઠ તત્વ શોધે;
લાગ્યા પધ્ધિ નિગમ શબ્દ ઉચારવાને,
'સ્વાહા' વદે મુખથી, અગ્નિ જમાડવાને. ૧

યજ્ઞ દિવસ.

ગીતિ વૃત.

વિક્રમ શક સુખદા છે, શિવનયન,^૩ વેદ,^૪ ભક્તિ^૫ને ભાનું^૧;
શક્તિ પક્ષની નવમી, માધ માસ રતુ વસંત શુભ માનું ૧
તેહ દિવસ અનુરાગી, યજ્ઞારંભ્યો પ્રેમ અધિક આંણી;
પૂર્ણાહુતિ કિધી પછિ, ત્રયોદશી દિનકર સારો જાણી. ૨

માલિની વૃત.

ધણુણુ ધણુણુકારી, ધંટના નાદ થાયે,
 જ્ય જ્ય જ્ય શખ્દો, ઠામ ઠામે ગવાયે;
 ઝટ ઝટ ઝટ દોડી લોકનાં ઘંદ જાય,
 નમિ નમિ નમિ લાગે, સર્વ મ્હારૂં પાય.

૧

આંતાપહ્નુતિ અલંકાર.

શાર્દૂલ વિક્રિંડિત વૃતમ્.

પ્રેમેથી અહિં યત્ન મંડપ રચ્યો, કે સ્વર્ગ મંડપ કહું,
 વિપ્રો આ વેદોક્ત મંત્ર ભણુતા, કે દેવતાઓ લહું;
 ગોરી સૌમણિ ગાય છે ગુણવત્તિ, કે અપ્સરા યૌવને,
 આહા ! !શી ખુબિ ઉર્વિમાં^૧ પ્રગટિઆ, સંકેત જાળે મને. ૧

મનહર છંદ.

શું છે આ દિવાળી કે, વિવાહ તણો દા'ડો આજ,
 નિરખતાં ભૂવન દુકાનને અટારિયો;
 આનંદ દિપકવડે પ્રગટયા દિપક બહું,
 નવાં નવાં વસ્ત્ર સજિ ફરે નર નારિયો;
 ચારે પાસ આજ જે જે કારના અવાજ થાય,
 અવગોડિ કવિ ઉરે ઉમંગ વધારિયો;
 ધન્ય આ દિવાળિ, બધા ભક્તને ઉદ્ધારવાને,
 શિવજીએ શું આ હશે કૈલાસ ઉતારિયો.

૧

રસોઇ સ્થળ વર્ણન.

કુલણા છંદ.

થાય રસોઇ ચાપદ્ય ભાવે થકી,
 હામ હામે જઠ ધારિ જોતાં;
 સ્વર્ગ શોભા બની સઘ સર્વે સ્થળે,
 પ્રેમ રાખી બધે ચિત્ત પ્રોતાં;
 જોઇને પર્મ ખૂબી કવિને ઉરે,
 આજ આભાસ એવો થયો છે;
 દાળ કેરાં બકડિયાં ચઢ્યાં અગ્નિમાં,
 કે તપસ્વિ તણી ધૂણિયો છે ! !

૧

જમણવાર વર્ણન.

દોહરા.

મોડાસાને વિરપુર, દેશાદિના લોક;
 આવ્યા જોવા કારણે, યત તણો સંજોગ.

૧

છત્રિશીના જન બધા, અને ચરોતર સર્વ;
 નોતરિયું પ્રીતે થકી, ઉરમાંહે તજી ગર્વ.

૨

આવ્યા સરવે હાવથી, શિવ દર્શનને કાજ;
 મહા ઉલટ મનમાં ધરી, મળિયો સર્વ સમાજ.

૩

ધન્ય ધકી કહું આજની, ધન્ય કૃત કરતાર;

કુટુંબ સહુ ભેગૂં થયું, ડંક પૂર દરબાર. ૪

સ્નાન કરે અરણોદયે, ગૌમતિ તટ પાવન;
ભાળ તિલક કરિ કેશરી, પામે હરિ દર્શન. ૫

જાણના છંદ.

આર ઉપર થયા બેજ કલાક જ્યાં,
આમ દેખાય દિનકર નમેલો;
ખંડાર જમવા તણી વખત થઈ જાણિને,
આવિ કીધો મળી વિપ્ર ઠેલો;
પંથમાં યુક્તિથી પંક્તિ કીધી બલી,
સર્વ સાજન આવી ભરાણું;
કોઈ નાહ્યા અને કોઈ સોળે થયા,
વાટ જોતા પિરસવાનિ ભાંણું. ૧

કોઈક જૂવાનિયા ચોટલી હાગિને,
ચોળિ ગૂંદાખતુ નીર અંગે;
કો પિતાંબર તણી પાટલી સાચવે,
ચાલતા હાથ ગ્રહિને ઉમંગે;
કો પિરસવા તણા ધ્યાનમાંહે ધસે,
મ્હેનતેથી મમતમાં મચેલા;
ખાંધ પર દાળ કેરાં બકડિયાં લઇ,
હાક દઈને કરે કોઇ હેલા. ૨

અંગ ઉપર અલંકાર સજિયા ધણા,

કેશરી આડ કાધી લલાટે;
 વાર લાગે કદિ જો પિરસવાનિ તો,
 લાંક મારે કોઈ ધૂધૂવાટે;
 નગરની નારિ જળ પાત્ર લઈને શિરે,
 અંગ પર રેશમી વસ્ત્ર ધારી;
 ઠમકતી ચાલથી જાયછે ઠોકરે,
 જોઈ મેલાવડો સર્વ ભારી.

૩

કાંઈ મિતાહારી થોડેથિ સંતોષ થઈ,
 ખાયછે જેમને જેમ ભાવ્યું;
 કોઈકે દાળ ને શાક પડનાં મુકી,
 યુદ્ધ મિષ્ટાન્ન સાથે મચાવ્યું;
 કો પ્રિતેથી બહુ પાન ઘૂતનું કરી,
 થાયછે મનમાં પૂર્ણ મગ્ન;
 પામિયો ખુશ કવિ જોઈ સર્વે સ્થળે,
 વિપ્ર જઠરાગ્નિનો હોમ યજ્ઞ.

૪

પોત પોતા તણા સદનમાંહે થકી,
 સૌ પિરસવા તણાં પાત્ર લાવ્યા;
 ભાવ આણી ઉરે યજ્ઞ કરનારને,
 પુરજનો આપવા સ્હાય આવ્યા;
 વિપ્ર કો પંકિતમાં હાથ જોડી ફરે,
 જ્ઞાતિજનને નમસ્કાર કરવા;
 ધન્ય દિવસ અને ધન્ય ઘડિ આજની,
 એમ લાગ્યા મુંખેથી ઉચરવા.

૫

યજ કરવાની પૃથવી કેવી બેઠએ ?

દોહરો.

વાડવને^૧ ધૃત^૨ ગંધની, ક્ષત્રિ રક્ત^૩ અભિરામ,
વૈશ્ય યજ પિત^૪ ભોમમાં, શૂદ્ર મૃત્તિકા શ્યામ^૫

૧

મહાઃરુદ્ર કેને કહેવો !

શાર્ફલવિક્ત્રીડિતવૃત.

ખેલે દિવસ બે પુરી પ્રિત વડે, કીધા લઘૂ રુદ્રને,
ખીજે ચાર અને ત્રિજે ચતુરછે આનંદકારી મને;
ચોથે દિવસ એક રુદ્ર કરિઓ, સેવી ઉમાના પતે,
એ રીતે અગિયાર રુદ્ર લઘુથી, મહાઃરુદ્ર છે એક તે.

૧

યજ કર્તાનું રહસ્ય.

ગીતિમૃત.

ડંકપુર તણિ માંહે, યજ શુશોભિત થયો સફળ માન,
સેવકરામ તનૂજે, ગરબડ ને હરિલાલ ધૈર્યવાન;
શાન્ડિલ ગોત્ર ત્રિપ્રવરે, દેવી કાત્યાયની યજ્ઞૂરવેદ,
શાખા માધ્યદિનીની અટકે અધ્યાઃ માનજો ભેદ.

૨

૧ વ્રાહ્મણને. ૨. ધી જેવી સુગંધીવાળી મૃતિકાની ૩. ક્ષત્રીને
લાલ રંગની મૃતિકાની. ૪ વૈશ્યને પીળારંગની મૃતિકાવાળી. ૫. શૂ-
દ્રે કાળી માટીની પૃથ્વી ઉપર યજ કરવો.

કાવ્ય કર્તાનું રહસ્ય.

વસંત તિલકાવૃત

- વિશ્વેશ રાય રણછોડ જ્યહાં વસેછે,
જ્યાં ગૌમતી જળ પવિત્ર તરંગ લેછે;
જ્યાં ડંકનાય રસિકાશ્રમ જોડે ભૂમી,
વિસ્મર્ણ થાઉં ક્યમ તે મુજ જન્મ ભૂમી ૧
આજોટિયો શિશુ પણે, શુભ જે ધરામાં,
પાળ્યો પ્રિતે પ્રથમથી, મુઠ વાસનામાં;
જ્યાં જન્મતાં પુરણ રક્ષણ કીધ માંડે,
એ જન્મ ભૂમિ ક્યમ વિસરિ જાય વાંડે? ૨
જ્યાં પ્રિત લાવિ બહુ બાળકમાં રમ્યોધું,
જે મેડિ મંદિર બજાર વિશે ભમ્યોધું;
જોતાં બધું અધિક હું, મન મોદ પામું,
હે માતા! જન્મ વસુધા, તુજ શિશ નામું. ૩
યોગેશ હક મુનિ જે સ્થળમાં થયાછે,
દ્વારામતિ તજિ જ્યહાં, પ્રભુ જો રહ્યાછે;
જ્યાં ઘંટ નાદ સુણિ મન મુદિત પામે,
જ્યાં ભક્ત વૃંદ વશિ મુક્તિ પદે વિરામે. ૪
જ્યાં સાધુ સંત ધરિ દર્શન કાજ આવે,
જે સ્વર્ગ ભૂમિ સમ માનવમાં કહાવે;
મહા યોગિરાય કરિ આશ્રમ જ્યાં રહેછે,
નક્કી પવિત્ર મુજ જન્મનિ ભૂમિ એછે. ૫

